

Генерал Живко Павловић, војник и академик

УДК 355.359:929

Бождар Јововић

Један од најзнаменитијих слушалаца чувене српске војне академије, војни теоретичар, научник и мислилац, преселио се у историју и сјећање крајем априла 1938. године. Прије одласка испратио је свиту некадашњих својих сарадника и команданата: војводу Радомира Путника, војводу Степу Степановића и војводу Живојина Мишића. Надживио га је само војвода Петар Бојовић – њега није имао ко да испрати.

Изнад свих тих великана генерал Живко Павловић се истакао научним приступом војној теорији и тумачењу догађаја у којима је и сам учествовао. Ниједан од наших војвода, ма колико да су врсно командовали јединицама на бојним пољима или се огледали у теоријским радовима, није мисаоно и научно достигао Живка Павловића.

Његов аналитички приступ ратним збивањима више личи на излагање професора универзитета, него на казивање стратега и команданта. Оспораван је и клеветан у самом војном врху, па је пензионисан убрзо после пријема у Академију наука. У годинама мировине дао је своја најбоља дјела. Његове заостале рукописе нису средили и објавили они којима је то по дужности припадало, већ Српска академија наука и уметности. За разлику од наших других војних великана, дјело Живка Павловића је остало научно и стручно необрађено.

Оно чека неке искусније и ученије аналитичаре, који ће на тај начин дати праведнији суд о људима и њиховим заслугама у том времену.

Дуго и болно умирање

Озбиљни знаци ратникове болести појавили су се почетком априла. Била је то и љекарима загонетна бољка, којој никада нису сасвим одредили назив. На крају је сročена изјава да је генерал умро од „лутајуће упале плућа“. Сам болесник је осјећао изненадне појаве температуре и наглу малаксалост. Београдске дневне новине почеле су да објављују вијести о генераловом здрављу и да указују на озбиљност болесниковог стања. Прво се јавила „Правда“, 12. априла, доносећи на трећој страници чланак с фотографијом: „Болест генерала г. Живка Павловића“. С пуно поштовања према личности и заслугама болесника, писац чланка је саопштавао београдској и српској јавности: „Елитни претставник високих одлика наше војске, један од врло истакнутих и врло заслужних у остварењу великог дела Ослобођења и Уједињења,

сјајни војни писац и мислилац, први члан¹ Српске краљевске академије г. Живко Павловић, дивизиски генерал у пензији, озбиљно је болестан.“

У броју од 15. априла, на страни седмој, наслућује се трагичан исход: „У болести тешко оболелог генерала академика г. Живка Павловића нема никакве промене“. У броју од 27. априла појавила се на насловној страни „Правде“ очекивана вијест: „Јуче је умро генерал и академик Живко Г. Павловић, велики ратни командант и војсковођа“. Испод велике фотографије истакнуто је његово поријекло, као извор „непресушних снага које село, здраво и неистрошено, пружа земљи у часовима када су велики људи најпотребнији“. У броју од 28. априла, на читавој страници приказане су фотографије са сахране, а у сљедећим бројевима ређали су се написи са сјећањима на великог прегоаца. „Политика“ је у сриједу, 27. априла, објавила на насловној страни очекивану вијест: „Умро је заслужни војсковођа и академик генерал Живко Павловић.“ У подужем напису о животу и дјелу тог великог војника наставља се: „У санаторијуму 'Врачар' у Београду преминуо је после краћег боловања Живко Г. Павловић, дивизиски генерал у пензији и редовни члан Српске краљевске академије наука, један од наших најсјајнијих официра и несумњиво најбољи војни писац. Смрћу овог великог војника и талентованог писца нестаје још једна првозна-чајна личност наше новије историје.“ Слиједила су сјећања и говори пријатеља на сахрани.

Одласком српских војних великана са животне позорнице нестајала је и потпора надахнуте националне стратегије, зачете још у Карађорђе-вом устанку и осмишљене у Гарашанинову *Начертанију*. Живко Павловић један је од посљедњих свједока који је својим очима посматрао распадање велике националне грађевине, чији су најбрижљивији неимари уграђивали у њу и своје животе. Велики ратници умирали су усамљени, невјешти да се боре против непознатих „ратних начела“ нових легија политичара и њихових страначких сљедбеника. Па ипак, младо покољење се све више осврће на странице историје, по којима су остали дубоки трагови његових предака.

Посљедњи ђак велике школе

Посљедњи великан српске научне мисли, потекао у војној школи, био је генерал Живко Г. Павловић, академик. Велику војничку творевину, насталу половином 19. вијека, он је увеличао језгровитошћу стваралачког ума, који је тријумфовао на бојном пољу почетком 20. вијека, нарочито у Првом свјетском рату. Он је посљедњи умни искорак читавог низа покољења која су се својој домовини завјештавала на пољу војног и научног стваралаштва. Поријекло и развој тог војничког великана и научног ствараоца сагласни су оним генијалним појавама у нашем народу чији су коријени у дубини његова постојања и бујном

¹ Први члан – стални члан.

стваралачком генију. Само се тако може разумјети један изданак из корјените сељачке породице чије су се генетске поруке тако бујно и благотворно уобличиле. Могло би се рећи да је Живко Павловић наш једини високи војни заповједник који је у војне замисли уносио научно истраживање и сазнање. Као и све даровите војсковође, он је знао да сложене заповијести саопштава кратко и једноставно: „Диспозиције и директиве... израђивао је он, и то тако брижљиво и са таквим разумевањем, да су све од реда биле логичне, јасне, прецизне и потпуне, али изражене са најмањим бројем речи, те у том погледу могу доцнијим нараштајима генералштабних официра и будућим војсковођама послужити за углед.“²

Стасавао је и развијао се уз највеће војничке умотворе што их је Србија имала, надвисујући их у неким случајевима својим умним узлетом и научним прилазом теорији ратне вјештине. У себи је носио клицу традиције војничког позива, ону загонетну предодређеност, која се, неки пут, срећно и складно уклопи у нечији животни позив. Поникао коријенима на просторима старог Раса,³ у своје породично стабло угнијездио је ратнички и бунтовни дух Шумадије, у којој је раскошно заблистао својим војничким узлетом. Показивао је изразите особине великог ствараоца и познаваоца ратне вјештине. Ненаметљиво је стицао завидно поштовање, које је заснивао на смјелости у предвиђањима и примању одговорности за успјехе и неуспјехе подухвата. Био је војник хладне главе, здравог и будног разума, с великим смислом за стварност. Своја војничка начела заснивао је на учењима великог њемачког војног мислиоца Карла фон Клаузевица и на зналачким тумачењима Наполеонове војне мисли барона Жоминија. Тим знањима оплеменио је српску војну теорију, уносећи у њу научно расуђивање и закључивање. Управо га је та особина његовог војничког духа и довела у Српску краљевску академију.

Из сељачкога гуња у официрски мундир

Животописом генерала Живка Г. Павловића могла би се исказати животна линија многих српских официра, који су се рађали у најмногобројнијем слоју српског народа – сељацима, а стасавали у војним школама и на бојиштима. Рођен је 1. марта 1871. у селу Башину, тадашњег јасеничког среза и смедеревског округа. Родитељи су му били сиромашни земљорадници,⁴ Ана и Гаврило Петровић.⁵ У селу⁶ је завршио основну школу, а шест разреда гимназије у Крагујевцу. Даљи пут га је водио у Војну академију.

² „Политика“, 29. април 1938, стр. 4: Милутин Лазаревић, *Живко Павловић као војник*.

³ Отуда су коријени и војводе Петра Бојовића (Војноисторијски институт Београд, Р-16; К-54, док. 6).

⁴ Исто као војводе Живојин Мишић и Петар Бојовић.

⁵ *Годишњак САНУ*, 1920, књ. XXIX, стр. 186.

⁶ У селу Церовцу, јер тада у Башину није било школе.

Иако је Гаврило био неписмени сиромах и надничар, свакако је под његовим сељачким гуњем тињала нека војничка особина, потиснута мучним тежачким животом и патњом сиромаштва. Према подацима, у оба је српско-турска рата (1876–1878) „био четовођа и чак командовао батаљоном“, а за војничко држање је „добрио златну и сребрну медаљу за храброст“. Живко се још у основној школи издвојио посебном бистрином, те је чак и свом учитељу, Матеји Ђорђевићу, помагао у настави, па су га због тога, по тадашњим обичајима, називали „цензором“. Његови сусељани и школски другови, Зарија Старчевић и Ананија Јевремовић, говорили су да је „много волео школу. Док смо ми завршавали први разред, Живко је већ сам научио књиге и из другог разреда“. Ти његови другови из дјетињства казују да се одликовао, још од малена, неком необичном озбиљношћу и отмијеношћу, „која се не да научити ни у једној школи, ни у једном заводу за васпитање“. Његови каснији пријатељи и познаници говорили су „да није био по струци војник, сигурно би био професор универзитета“. Кажу да је био свакоме приступачан, омиљен, и да се према сваком опходило „лепо, неусиљено, природно и није чудно што је њега сваки волео, ценио и поштовао“. Један његов блиски пријатељ и познаник истакао му је особине ријечима: „Као човек са свим врлинама (разборит, умешан, начитан, скроман, некористољубив, достојанствен) и свима лепим физичким особинама (леп и средњи стас, примамљива спољашност, здрав и крепак, добар јахач и издржљив на раду) чини тип одличнога претставника по свему – Шумадинац достојан хвале и поштовања“.⁷

Волио је војнички позив, па се уписао у Нижу школу Војне академије, послје положеног пријемног испита, 1. септембра 1889, као питомац 22. класе.⁸ Школу је завршио као артиљеријски потпоручник, 16. септембра 1892, „седми у рангу од педесет другова“. Познаваоци и другови говоре како се још у самом почетку његове службе могло запазити да је рођен „војник од расе“ и човјек предодређен за војсковођу. Своју велику жељу да буде добар и образован војник остварио је уписом у Вишу школу Војне академије, послје пријемног испита, 1. септембра 1894. године. Завршио је послје двије године, 1. септембра 1896, девети по рангу између 14 другова. Пошто је провео прописано вријеме као командир батерије, допуштено му је да се пријави за приправника у генералштабној струци. Након двије године успјешног приправничког рада, произведен је у чин ђенералштабног капетана друге класе.⁹ У чин ђенералштабног мајора произведен је 1904; у чин ђенералштабног потпуковника 1909; у ђенералштабног пуковника 1913, а тек је 1919. године добио чин генерала. Иако је био главни сарадник војводе Радомира Путника у планирању и доношењу стратегијских

⁷ „Београдске општинске новине“, бр. 4, 1938, стр. 342.

⁸ Опредјељењу крагујевачких гимназијалаца за Војну академију допринио је, нарочито, и предавач војничке обуке Степа Степановић.

⁹ У Годишњаку Српске краљевске академије (књ. XXIX, стр. 187) пише да је „преведен у Ђенералштаб у новембру 1901. год., као ђенералштабни капетан I класе“. То потврђују и остали извори.

докумената, а последице његове болести преузео је и највећу одговорност, период од 1913. до 1919. године провео је у истом чину. Ипак, он је у историји српског народа остао на оној висини до које нису могли доћи многи који су неупоредиво брже напредовали у чиновима.¹⁰

Војничка средина и државно заповједништво, изгледа, нису били наклонени том великом војничком прегаоцу и мислиоцу. Сујета неспособних и неодлучних личности увијек се плашила узлета појединаца, осјећајући њихову тешку сјенку над својим положајима. Тако је и тај врсни војсковођа уклоњен с командног мјеста у Шумадијској дивизији у најтежим временима Солунског фронта, 1917. године, и наименован за војног изасланика у Атини.¹¹ Вјероватно га се Престолонаследник плашио због последица разрачунавања с официрима у Солунском процесу. Тада су с високих положаја уклоњени сви они који нијесу хтјели да повлађују врховном команданту. Последице таквог става треба тражити и у прераном пензионисању Живка Павловића 21. јануара 1923. године.

Ратна служба и дужности

У врховној команди српске војске Живко Павловић се нарочито истакао својим осмишљеним и зрелим закључивањима, чиме је особито стекао наклоност и повјерење начелника Врховног штаба (Штаб Врховне команде) војводе Радомира Путника. На ту дужност Павловић је изабран између четворице најближих Путикових сарадника пред Први балкански рат. Он је тада постао „шеф одсека за израду наређења у оперативном одељењу Врховне команде“. Отада је непрестано уз старог и оронулог војводу, све док је он био начелник Штаба Врховне команде и начелник Главног ђенералштаба. Уочи Другог балканског рата био је на дужности начелника Оперативног одјељења у Врховној команди, а у рату 1914. године, од новембра, био је непосредни помоћник војводе Путника. На том послу војвода му је исказивао уважавања и признања. Током Другог балканског рата и у годинама 1914. и 1915. Живко Павловић је испољио најбоље особине савременог ратника и војсковође. „Та је активност била инспирисана здравом стратегиском доктрином Наполеоновог стила, примењивана са одлучношћу, упорством и енергијом, а изражена низом маневарских потеза, достојних великих ратних мајстора“.¹² Сјајан допринос војничког знања и одлучности Живко Павловић је исказао у планирању и побједоносном завршетку Брегалничке битке. Те високе војничке особине потврдио је и у планирању операција и остварењу исхода Колубарске битке. Он је, уз војводу Живојина Мишића, којег је замијенио у Врховној команди, био најближи сарадник војводи Путнику приликом планирања и вођења свих операција до повлачења преко Албаније.

¹⁰ О напредовању у служби видети *Годишњак СКА 1920*, књ. XXIX, стр. 192.

¹¹ Са дужности команданта Шумадијске дивизије смијењен је крајем јануара 1917, а са дужности помоћника начелника штаба Врховне команде 1916. године.

¹² „Ратник“, 1938, св. VI, стр. 172.

Нарочито је значајно његово војничко сазријевање у опсади Скадра 1912. и 1913. године, када је био начелник Штаба у Приморском корпусу. У његовом саставу била је цјелокупна црногорска војска око Скадра, двије српске дивизије и велики дио опсадне артиљерије. Командант тих јединица био је тадашњи генерал и каснији војвода Петар Бојовић. Према плановима које је израдио Живко Павловић, „Скадар је могао да се освоји за два сата борбе“.¹³ У томе га је спрјечила наредба Николе Пашића, који је телеграфисао „да се обустави сваки рад“.

Послије завршетка Првог свјетског рата, некадашња Војна академија српске војске продужена је и преименована у Југословенску војну академију. Њен оснивач и први управитељ био је управо Живко Павловић, и том приликом је унапријеђен у генерала. На тој дужности био је од 10. јуна 1919. до 7. октобра 1920. године. Са те дужности премјештен је за команданта Јадранске дивизијске области 1922, затим на мјесто помоћника команданта Прве и Друге армијске области. На тој дужности је пензионисан 21. јануара 1923, петнаестак мјесеци послјије пријема за члана Српске краљевске академије. Тим поступком, без икаквог ваљаног разлога, Врховна команда југословенске војске нечасно је погазила све величине и почасте које је нагласио велики научник Јован Цвијић примајући једног њеног високог официра у академике.

Војни писац, научник и академик

Живко Павловић се истакао војничким врлинама и знањима још као млад официр. Осим тога, био је од малена скроман, увиђаван и углађен. Његови су се другови сјећали да се свуда у војсци „говорило о Живку Павловићу“. Вјероватно је и стога, поред осталих врлина, одређен 1904. године за ордонанса Њ. В. краља Петра I, а 1907. за ађутанта краљевића Ђорђа. У годинама 1910. и 1911. био је наставник престолонаследнику Александру. На њега су особито утицали дисциплина и уредност њемачке војске, док је тамо био на усавршавању. У свим пословима на дужности генералштабног официра, а нарочито док је био, као потпуковник, командант Осамнаестог пјешадијског пука „Суворовског“, „осећао се дух Немачке доктрине: методичност, тачност, која иде у педантерију“. На тој дужности је уобичајно рјешавање тактичких задатака, па су се због тога око њега сакупљали сви официри београдског гарнизона. То је била нека врста „војничког универзитета“ гдје се могло чути и видјети оно „што дотле није нико у војсци практиковао (или бар ретко ко)“.

Познавање тактике довело га је на мјесто професора у Војној академији, на којем се задржао пуних осам година, од 1906. до 1914. године. Поред тога посла, активно је помагао припрему млађих официра

¹³ „Београдске општинске новине“, 4/1938, стр. 343.

за генералштабну струку. Предајући тактику у Војној академији, он је 1908. и 1909. године био и професор стратегије и војне географије престолонаследнику Александру. Сва та своја предавања разрадио је и средио, што му је касније користио у писању запажених војних радова. Сарађивао је у „Ратнику“, а касније и у „Српском књижевном гласнику“, гдје су га запазили као зрелог и мисаоног војног писца. Преводио је њемачке теоретичаре: *Српско-бугарски рат* (Београд, 1906) и Колмара фон дер Голца: *Ратовање и вођење војске*, као додатка „Ратнику“ (Београд, 1907). Од оригиналних радова из тога времена издваја се опширна студија *Даљно (стратегичко) извиђање* (Београд, 1909). Та обимна расправа била је „први и најбољи уџбеник нарочито нашој коњици“. Изишла је само прва књига, а припремао је још два дијела тог замашног дјела: *Тактичко (блиско)* и *Борбено извиђање*. Није успио да их приреди и објави због ратова који су убрзо наступили. Као признат војни зналац, присуствовао је у новембру и децембру 1912. и јануару 1913, као експерт наше делегације, закључењу мировног уговора у Лондону.¹⁴

За све смјеле и непредвидљиве поступке у операцијама на почетку Првог свјетског рата и непријатељ је одао усмена и писмена признања Врховној команди, а тиме, посредно и Живку Павловићу. Маршал фон Макензен је са запрепашћењем установио „да ни једна органска јединица и војничка застава, и поред изведеног дубоког стратегиског обухвата, не беху му пале у руке као плен“.

Послије неизбежног слома, тражио се кривац за све оно што се никако није могло спријечити. Дотадашња слава војводе Путника и Живка Павловића нагло су потамниле. У тако тешким временима увијек је потребно да се нађе неко ко ће оправдати погрешке или неразборитост оних који се не смију окривити. Критичари Живка Павловића сматрали су да се његово име суновратило за сва времена у бездан историје и заборав. Па ипак, што је вријеме више одмицало, заслуга великих војсковођа је све више израђала из времена и све јасније уобличавала њихове величине. Новија српска историја не може се писати без имена и заслуга генерала и академика Живка Г. Павловића.

И управо последице признања, које му је указала највиша установа српског националног духа, појавио се у војној управи стари баук страха од признатих величина. Онај којем је исказано највише поштовање за војничке заслуге, управо је војсци постао непотребан и сувишан. Али, то је имало и своју добру страну. Ослобођен свакодневних обавеза и послова, Живко Павловић је почео да прибира и разрађује своје велико војничко искуство и знање. Појављују му се редом позната дјела у

¹⁴ У оставштини Живка Павловића, која се чува у Архиву САНУ, налази се и неколико докумената о том догађају. Из њих се види колико су се балкански народи узалудно мучили да створе своје националне просторе, уз велике националне жртве. Велике силе, осино и насилнички, преко туђих живота и страдања, остваривале су своје интересе и одређивале животне просторе балканским народима као да они уопште не постоје. Нарочито је то видљиво приликом опсаде и освајања Скадра.

издању Српске краљевске академије, те слиједи читав низ веома успјелих књига о „великом рату“:

1. *Битка на Јадру августа 1914. године*, Београд, 1924.
2. *Битка на Колубари*, први део. Дефанзивна битка, свеска прва, Београд, 1928.
3. *Битка на Колубари*, први део. Дефанзивна битка, свеска друга, Београд, 1928.
4. *Битка на Колубари*, други део. Офанзивна битка, свеска прва, Београд, 1930.
5. *Битка на Колубари*, други део. Офанзивна битка, свеска друга, Београд, 1930.

Обим тог рада говори о важности тих догађаја, али и о студиозном приступу аутора да остави поуздано свједочанство о догађајима који су обиљежили српску националну историју. Колубарска битка је постала баштина свјетске историје ратовања; дио те величине припада и онима у чијим је замислима настајала и развијала се. Међу њима је, у првом реду, Живко Павловић.

Неиспуњена жеља

Поред тих радова, припремао је и обимно дјело о Првом свјетском рату, нарочито о његовом првом дијелу. Оно је било замишљено под именом *Операција 1915. године*. Од предвиђена три дијела, два су већ била готова. Трећи дио је остао недовршен. На болесничкој постељи често је, с тугом, напомињао ту своју неостварену жељу. Не схватајући да његову велику радну енергију немилице уништава неизлечива болест, жалио се свом пријатељу, пензионисаном пуковнику Ђорђу Јовановићу: „Само да ми је да поживим још две до три године, да бих могао да довршим своје дело *Операција 1915. године*“. И у разговору са сином, на самртничкој постељи, жалио се што је оставио незавршено своје највеће дјело.

Наши војни истраживачи нису до сада проучили вриједност радова тог великог znalца и мислиоца. Можда је превише заслуга дато и онима чији су се успјеси узвисили управо на замислима тог великог стратега. Савремени војни истраживачи треба да проуче обимну и веома вриједну литературу коју су стварале наше надарене војсковође. У овом времену, без тога није могуће озбиљно замишљати и стварати нашу војну доктрину, па ни националну стратегију. Као и многе наше великане из разних области науке и културе, и тог вриједног војничког прегооца предали смо забору.¹⁵ Дјело које нам је генерал и академик Живко Павловић оставио у наслјеђе заслужује да се проучи из више разлога. Посебно због тога што се у њему открива пишчев аналитички дух и филозофско промишљање и закључивање.

¹⁵ На основу рукописа (аутограф), САНУ приредила је, а „Научно дело“ 1968. године издало Павловићев рад *Рат Србије са Аустро-Угарском, Немачком и Бугарском 1915. године*.

Високе војничке дужности које је током службе обављао условиле су изворност, документованост и поузданост грађе коју је излагао и просуђивао. Зато највећи део Павловићевих радова не припада монографском начину обраде, нити мемоарском казивању. Његова дјела обилују мноштвом документарних података, помоћу којих писац говори о свом времену и догађајима у њему. Његови радови могу да послуже истраживачима наше новије историје као поуздан извор за тумачење и анализирање догађаја у Првом свјетском рату који су везани за Србију. Вриједност изворне грађе, коју је дијелом и сам стварао и у раду користио, сада је још већа због тога што је велик број тих докумената нестао. Настала из пера уваженог војног стручњака и веома образованог човјека, дјела генерала и академика Живка Павловића биће непобитан доказ о једном славном времену наше националне историје. Управо таква времена свједоче о трагеди малих народа и њиховом тражењу мјеста и права на своје постојање. Као судионику операције у опсади Скадра 1912. и 1913. године, мора да му је тешко пало наређење владе и врховне команде да „дигне опсаду“. Иза тога је стајао притисак великих сила, које су кројиле другачију карту Балкана од оне коју су замишљали ослободиоци. Као војни експерт на мировној конференцији у Лондону, маја 1913, и сам је имао прилике да се у то увјери.¹⁶

Једна је појединост из живота генерала Живка Павловића веома занимљива, али и карактеристична за српске међусобне односе, који су се и у војсци некад веома изразито одсликавали. Управо у вријеме које је претходило његовом пријему у Српску краљевску академију против њега су се, у највишем војном (и државном) врху, покренуле пакост и клевета. У телеграму, који је тадашњи војни министар Михаило Рашић упутио „Личан пуковника Павловића“, види се с колико је произвољности и неодговорности највиша војна (и државна) управа закључивала о великим ауторитетима у војсци. Само на основу нечијег потказивања требало је одстранити из војске једног од њених најспособнијих официра:

„Вама се приписују две крупне грешке из 1915. год.¹⁷

- 1.) У одступању кроз Албанију на преноћишту где сте били са женом дошао је Краљ Петар I. Њему је требало уступити једну собу. Госпођа, или Ви обоје, нисте показали велику готовост зато. Краљ је то приметио одустао да уђе у собу и ноћио је под ведрим небом.
- 2.) У времену највеће агитације и котеријаштва покојн. Драгутина Димитријевића, који је водио скривену борбу противу Наследника Престола, Ви сте Драгутину на једној официрској вечери напијали здравицу. Тамо долази Престолонаследник, учините озбиљан покушај да Вас извини по овим оптужбама. Будете ли успели, имате шансова

¹⁶ Архив САНУ (АСАНУ), 10012/6-7-а (1-13).

¹⁷ То је писано четири године касније, 1919. године.

за унапређење, иначе захтевајте пензију или ћу ја бити принуђен да Вас пензионисем и без тога. Налазим да без поверења официр Ваше прошлости не сме да остаје у војсци. Сачекујем извештај.¹⁸

С правом увријеђен таквим поступком војног министра, Павловић се, по свој прилици, обратио свједоцима догађаја приликом одступања кроз Албанију. Из Атине је стигао телеграм, послат „5 – III – 1919 год, 21 ч 30 м, Пуковник Тодоровић, Бр. 19“:

„Господину Министру Војном и Морнарице Београд.

Према писменим белешкама, које код себе имају пуковник Тодоровић и капетан I класе Ђукановић тврде следеће:

’Њ. В. Краљ био је се у Спасу Новембра 1915. год. сместио у малој соби, јер је Он одбио да прими понуђене угодније станове у којима је била смештена избегличка нејач, а при том нама љутито рекао, да би било грехота од Бога ту нејач истерати на зиму.

Њ. В. Краљ веома уморан одмах није заспао, због мучних утисака тога дана, а највише због бриге. Нешто му се смучило те је изашао на свежину и остатак ноћи провео напољу крај ватре.

Није никакву услугу ни од кога тражио, већ напротив за Њ. В. Краља жена пуковника Живка Павловића дала је јастуче, а жена пуковника Андре Миливојевића дала вунене чарапе, које су све ствари по налогу Њ. В. Краља одмах враћене.

Од пуковника Живка Павловића тражена за Њ. В. Краља вечера и слама за постељу, све је то пуковник Живко Павловић у изобиљу дао.’

Депешу Министра Војног и овај одговор прочитао Њ. В. Краљ и благоизволео изјавити своје чуђење, како се могло и помислити, да је према Њему ма у којој прилици могао поступити некоректно пуковник Живко Павловић.

Пуковник Тодоровић, капет. I кл. Ђукановић

Тодоровић.

14. септембра 1919
Београд

Да је копија верна оригиналу тврди:
Начелник, Пуковник
Мих. М. Јовановић.¹⁹

Одговор краља Петра I био је довољно ауторитативан да заштити недужнога Павловића. Али последице његове смрти те заштите није било. Такав ауторитет није била ни Српска краљевска академија. Пензионисан је изненада, када је био на врхунцу војничке и научне снаге. Слика односа међу тадашњим официрима, па и у Врховној команди, говори о притањеном ситнодушју, чак и оних прегалаца који су толико пута заблистали на бојном пољу. У бројним некролозима исказана је највиша почаст покојнику, али ништа више од тога. Нико се није усудио да јасније укаже на неправду која је учињена присилним пензионисањем једног тако поштованог човјека, чија је бројна одликовања носило „12

¹⁸ АСАНУ, 10012/4, 10.

¹⁹ АСАНУ, 10012/4-7, 9.

официра“ за вријеме спровода и сахране. Али сви су знали ко се бојао великих ауторитета у војсци. Подвале и клевете, својствене и самом врху државе, одавно су му припремале мировину. Обичном оловком записао је на биљешци војничког календара за август: „Смењен сам са положаја Шумад. дивизије Наредбом Врховног команданта Пов. Ађ 64107 од 24. августа, и наређењем врхов. команде Пов. Ађ Бр 4748 од 29 авг.“²⁰

У том случају није помагала ни оцјена, још из времена Другог балканског рата, коју је потписао његов непосредни старјешина „Начелник Главног Ђштаба Почасни Ађутант Њ. В. Краља Војвода Р. Путник с. р.“. Рубрике: „Какве је опште спреме и способности“ и „Какве је стручне спреме и способности“ испуњене су ријечима великог војсковође: „По својој општој спреми и способности улази у ред наших најбољих официра. Подједнако употребљив и врло користан и за командовање и за канцеларијску службу и на највишим положајима у војсци. За време садањег рата²¹ био је у први мах на служби у операт. одељењу врховне команде, а затим и начелник овога одељења. На овом положају својим стручним знањем, радом и трезвеношћу истакао се тако, да заслужије сваку похвалу и препоруку и за највише положаје у ђштабној струци. У своје време треба га поставити за начелника Глав. ђштаба.“²²

Идући траговима судбине пуковника Живка Павловића наилазимо на податке о нискости и недостојности људи високог положаја и чина. Између редова, није тешко уочити сјену невидљивог пакосника, додворавање и подаништво оних који су се нашли у сјени великог војника, научника и академика. И управо они, који су највише искрварили за остварење велике југословенске идеје, почели су да падају као њене жртве. Невидљиви непријатељи, потајни као болест, избацивали су из побједничког строја врсне ратнике и велике људе. Једна силна идеја потекла је другим коритима, претварајући моћну матицу у просторе устајалих вода и баруштина.

Поступци недостојни великог војника и научника

И сам Живко Павловић, пишући грађу за своје знаменито дјело *Рат Србије са Аустро-Угарском, Немачком и Бугарском 1915. године*, као да је био нагрижен завишћу и злоробом. Читалац не може да превиди пишчеву жељу да непрестано указује на недостатке и погрешке које је примјећивао у тактичким поступцима војводе Живојина Мишића. Наиме, један освједочени и прослављени ратник заслуживао је више поштовања од једног пуковника, макар он био у главном генералштабу, односно Врховној команди. Ипак, примједбе на страницама: 626, 641, 647, 650, 796, 806..., пуне су једа и жучи, што се не примјећује у Павловићевом односу према било којем другом официру. Чак са

²⁰ АСАНУ, 10012/4, 10.

²¹ 1912. и 1913. година. Та оцјена је поновљена и касније.

²² АСАНУ, 10012/4, 1.

задовољством наглашава да је Мишић требало да буде смијењен с дужности команданта Прве армије због погрешака у тактици повлачења. На једном мјесту истиче нешто што је тешко и замислити у карактеру великог војводе:

„Видећи ову опасност, командант I армије, предаје команду пуковнику М. Васићу, те да овај прими евентуалну одговорност за катастрофу, а он побеже у Митровицу.“²³

Изгледа да је и самом Мишићу било несносно збоцање ђенералштабног официра Павловића, те му је „преко пуковника Ст. Хаџића одговорио да ја гледам своја посла и да се не мешам у његову надлежност“.²⁴

Љубомора, или нешто друго, на успјехе војводе Мишића, коме, исто тако као и Павловићу, војна и државна управа нису биле нимало наклоњене, букнула је особитом снагом у чланку „Колубарска битка“.²⁵ Већ на самом почетку чланка писац недвосмислено наговјештава своје неслагање с приписивањем заслуга војводи Мишићу, трудећи се да документовано оспори оно што су други, па и досадашњи суд времена, досудили војничким врлинама смјелога ратника.

„О Колубарској битци створена је легенда да ју је добио командант Прве Армије војвода Ж. Мишић, који је био узео сву иницијативу у своје руке, и оставио Врховну Команду у подређен положај. Ова легенда прихваћена је не само од стране наше дневне штампе, него и од наших часописа, па се чак и у Историји проф. Станоја Станојевића, за средње школе, тврди да је војвода Мишић потукао Аустријанце на Колубари. Сам ђенерал Стеван Хаџић, који је, за време Колубарске битке, био начелник штаба у Првој Армији, у свом некрологу војводи Мишићу објављеном недавно у овом часопису,²⁶ представља ствари тако, као да је војвода Мишић био тај који је одлучио да се бије Колубарска битка, јер је смео да прими сву одговорност за њу.“²⁷

Трудећи се да у двама наставцима, у бројевима 1 (1. маја) и 2 (16. маја) 1921. године оспори заслуге војводе Живојина Мишића у побједничком вођењу Колубарске битке, генерал Живко Павловић закључује:

„Из целокупног нашег документованог излагања историјских факата јасно се види ово:

1. Да је идеја за офансиву у Колубарској битци дело Врховне Команде, а не команданта Прве Армије, Војводе Живојина Мишића.

2. Да је план на Колубарску битку израдила Врховна Команда, и да у овоме није имао удела нико други.

3. Да је извођењем Колубарске битке руковала само Врховна Команда, и да је њеним умешним руковањем, а вештим и брзим извршењем њених идеја од стране свију армија и Одбране Београда,

²³ Рат Србије..., стр. 647 (биљешка).

²⁴ Исто, стр. 650 (биљешка).

²⁵ „Српски књижевни гласник (СКГ)“, 1921, књ. III, бр. 1, стр. 27, и бр. 2, стр. 126.

²⁶ „СКГ“, 1921, бр. 3, стр. 240, и бр. 7, стр. 503.

²⁷ „СКГ“, 1921, бр. 1, стр. 27.

задобијена једна величанствена битка, за коју страни стручњаци кажу да је класична.

4. Да Прва Армија није учинила ништа више од онога што су учиниле и остале армије у односу на крајњи успех Колубарске битке.²⁸

На основу таквих података, савремени просуђивач наше војне историје не може се одупријети двоумљу: ако је Српска краљевска академија примила у чланство генерала Живка Павловића, вреднујући његов научни прилаз војној науци, како је било могуће да се његов суд о војводи Мишићу и његовим заслугама у вођењу Колубарске битке потпуно одбади, и то у основи. Затим, ако је академик Павловић рекао неистину, зашто се то у нашим истраживањима тих догађаја није нагласило и објаснило. На основи тога, могло би се рећи да историчари који се баве тим временом и догађајима у њему ни сами нису начисто у свом одређењу. Или, можда, немају довољно непристрасне снаге да се у томе одлуче. У сваком случају, то није добро за истинито вредновање наше историје. С друге стране, кад је генерал и академик Живко Павловић писао редове о Колубарској бици у „Српском књижевном гласнику“ велики ратник више није био међу живима, те није ни могао да одговори. Дакле, тај чланак није био у сагласности с традиционалном етиком једног способног војника, научника и академика.²⁹

Бројна домаћа и страна одликовања

Генерал Живко Павловић је за живота био почаствован и као војник и као научник. О томе свједоче бројна висока одликовања која му их је даривала домаћа и страна јавност. Од наших одликовања красили су га:

1. Бели орао II степена с мачевима;
2. Карађорђева звезда III степена с мачевима;
3. Карађорђева звезда IV степена с мачевима;
4. Карађорђева звезда IV степена с мачевима;
5. Карађорђева звезда IV степена без мачева;
6. Бели орао V степена;
7. Свети Сава V степена;
8. Златна медаља за ревносну службу;
9. Медаља за војничке врлине;

²⁸ „СКГ“, 1921, бр. 2, стр. 137.

²⁹ Било би веома занимљиво да психолози и социолози наше војске истраже и објасне те појаве, којих није било мало међу српским официрима. Документи говоре негативно о генералима Ранку Алимпићу и Јовану Белимарковићу, нарочито у афери против Фрање Заха. Српски, а касније руски официр Димитрије Митрићевић пише недостојно о Фрањи Заху и Јовану Драгашевићу из чисте сујете. На исти начин о Јовану Драгашевићу пише и народни официр Радоје Јовановић. Српски врховни команданти лишавали су живота своје најбоље официре из чисте сујете или голог интереса. Тако су платили главом Јеврем Марковић и Драгутин Димитријевић Апис. Дворске сплетке и подвале натјерале су на самоубиство два врсна српска официра, оца и сина, Евгенија и Павла Јуришића. Сличне подвале доживио је и Живко Павловић (АСАНУ, 10012/4). Исту чашу, много прије, испијао је два пута и Живојин Мишић.

10. Споменица „Краљ Петар I“;
11. Споменица за српско-турски рат 1912. године;
12. Споменица за српско-бугарски рат 1913. године;
13. Албанска споменица;
14. Споменица за рат 1914–1918. године.

Од страних одличја носио је бројне ордене и медаље:

1. Румунска Круна II степена;
2. Румунска Звезда III степена с мачевима;
3. Француско одличје *Legion d'Honneur Commandeur*;
4. *Legion d'Honneur Officier*;
5. Енглески *St Michel at St George*;
6. Грчки Ђорђевог ордена III степена;
7. Грчки Ратни крст;
8. Грчки *Medaille pour la valeur militaire*;
9. Руски орден Св. Ане II степена;
10. Руски орден Св. Станислава II степена;
11. Чешки ратни крст;
12. Бугарски орден за војне заслуге III степена.³⁰

У знак признања заслуга стечених у рату генерал Живко Павловић је 1916. године изабран за почасног члана Академског друштва за међународну историју,³¹ у Паризу. Идуће, 1917. године, изабран је за почасног члана Латинске академије за науку, књижевност и умјетност.³²

Није без разлога хроничар тога времена записао приликом његове сахране: „Многобројна одликовања носило је 12 официра“.³³ И, мада су одате све војничке и грађанске почести покојном генералу и академику, лист „Политика“ је посредно напоменуо незадовољство због става званичне јавности према свом великом грађанину: „Овај велики Србин умро је у уверењу да га је његова отаџбина, коју је толико задужио, занемарила и заборавила“. Тадашње новине и часописи огласили су се бројним чланцима и фотографијама. Касније се појављивала по која успомена, а затим је све утихло. Долазила су зла времена, у којима би његово велико искуство и знање били изузетно вриједни. Тако је замашно војно и научно дјело тог изузетног војника покрио заборав све до наших дана.

Јован Цвијић о српској војсци и Живку Павловићу

Мишљење Јована Цвијића о српској војсци и њеном надахнутом представнику Живку Павловићу није само став тог уваженог научника. То је устаљено промишљање највише српске учености о једном узвишеном позиву, који је у националном бићу стекао недвосмислен ауторитет и поштовање. То уважавање је наглашавао и учени Стојан Новаковић

³⁰ „Годишњак СКА“, XXIX, 1920, стр. 192 и 193.

³¹ Société Académie d'Histoire Internationale.

³² Académie Latine pour Science, Art et belles lettres.

³³ „Политика“, 28. априла 1938, стр. 3, 4.

у свом познатом дјелу *Стара српска војска*, које је поткрај 19. вијека објавио „Ратник“, прво на својим страницама, а касније и посебно. Уважавање српске војне установе исказао је и др Јован Скерлић, приликом говора у Скупштини 18. октобра 1913, нагласивши: „Поридати заслуге те војске, значи грешити се о свој народ“.³⁴

Говорећи на пријему генерала Живка Павловића у Академију наука, њен предсједник, Јован Цвијић, нагласио је: „Безброј је наших официра, и знаних и незнаних јунака који су показали војничкога дара, иницијативе, смелости, јунаштва. Тиме³⁵ одају и имају да одају признање и почаст друге институције наше државе. Академија је наука желела указати своје признање целој српској војсци, награђујући оне њене врлине које спадају у домен Академије: научни дух и методе. Зауоставили смо се једнодушно на вама.“³⁶

Истичући тако допринос српске војске националном дјелу, Цвијић је нагласио и војничке, људске и научне заслуге Павловићевог претходника у Академији генерала Јована Мишковића. Тај, вјероватно најобразованији српски официр свога времена поклатио је Академији, а тиме и српској науци, сва своја материјална добра, слиједећи тако честити пут бројних дародавалаца олтара наше науке и просвјете.

Велики познавалац српског духовног бића, посебно је нагласио и узвишене моралне вриједности нашега човјека, чије су се особине нарочито истакле у позиву официра. Углавном поријеклом из сиромашних слојева, недовољно награђен за своју тешку и крваву службу, он је своје задовољство тражио у жртви за националне идеале. Самим тим, српски се официр сврставао у оне полетне колоне које је наш народни дух даривао жртвенику своје велике идеје ослобођења и уједињења. Тај истрајни и кочоперни српски човјек, погурен под теретима многих зала и недаћа, спечена лица и кржавих удова, запрепашћивао је учене европске војсковође, изазивајући њихово дивљење и поштовање. Отуда је у српској војсци често узрастао непредвидљиви „људски фактор“, који се није могао научити ни у једној војној академији.

„Под њиховом, често неугледном спољашношћу крије се много снажнога, духовитога, моралнога. То су они од највеће националне вере, који су се борили и жртвовали, и појединачно и у масама, за слободу, за правду, да освете Косово, за своју царевину, на коју су и у најтежим приликама мислили. Могу да се горостасно исправе, и као маса и као појединци, и да крше и ломе пред собом. У своје идеале су веровали без икаквих облачака од сумње. Има у њима један народни инстинкт за животом, чијој снази краја нема. Много полажу на образ и на понос. Оно што одређује велике акције ових народних маса није материјалне врсте, већ моралне и духовне.“³⁷

³⁴ Јован Скерлић, *Фелтони, скице и говори*, Београд, 1964, стр. 350.

³⁵ Вјероватно словна погрешка, настала у штампању, па су је касније, неконтролисано, преузимали и други. Облик није логичан.

³⁶ Јован Цвијић, *Аутобиографија и други списи*, Београд, 1965, стр. 365.

³⁷ Исто.

Искусни и надахнути научник Јован Цвијић уочавао је ону непосредну, блиску, готово интимну везу између војске и народа. Док се за чувену пруску војску говорило да се више плашила официрске батине него метка, српски официри и војници познавали су мјеру узајамног поштовања. О томе говоре многи случајеви, па и многи написи у „Ратнику“. Дивовски учинци наше војске на бојном пољу, у несразмјерним односима према непријатељској сили, резултат су тих укоријењених односа. Погибија српских официра, с обзиром на њихов број у јединицама, веома је велика. То је била последица њихове храбрости и осјећаја одговорности према војницима које су водили у борбу.³⁸ Ријечи Јована Цвијића, изречене 25. октобра 1921, и сада треба да привуку осврт савремених твораца наше војне доктрине: „У младићским годинама се најпотпуније приме народна надахнућа и дубоки народни духовни и морални сок. После тога остају целог живота задахнути националном мисијом и народним поносом. То много вреди при командовању, јер (официри) разумеју душу свога војника, његове начине мишљења, склоности, жеље; знају шта треба учинити и рећи да се развије највећа сума његове енергије. Остали су између официра и војника заједница и узајамна љубав, снага од неоцењиве вредности. И то треба не само при командовању са мањим јединицама, већ, изгледа, још више у Врховној команди, за распоред официра и великих ратних маса. Из приступне беседе коју је сада прочитао г. Павловић³⁹ видели сте колико је он то јасно осећао и у најтежим моментима класичне колубарске битке, а још више доцније, на солунском фронту. Ја мислим да је за ту психолошку обавештеност, која је од највећег значаја за војсковођу, много користило то што је г. Павловић васпитаник наше Војне академије и нашег Ђенералштаба...“⁴⁰

Дајући оцјену војнонаучних радова генерала Живка Павловића, врсни познавалац балканског рељефа уочио је значај конфигурације земљишта у командовању. Он је ту вјештину схватао више као визију широког простора, пуну динамике противничких војски, него као канцеларијско посматрање карте и одређивање праваца појединих јединица по њој. То Цвијићево тумачење толико је живо и увјерљиво да би могло да послужи и савременим предавачима тактике као методички поступак: „Јасно се осетило да ви имате велику визију предела, планина, долина, превоја, теснаца, свих путова, и видите како њима промичу, врве, гурају се пешадија, артиљерија, коњица, комора; пластички видите трупе обеју противничких страна, и продоре кроз које се непријатељ може провући, пресећи комуникације и одступање; а тако исто и где ви то можете учинити, зауставити непријатеља и збунити га.“⁴¹

³⁸ „Правда“, 14. јануара 1934, стр. 6.

³⁹ „Глас СКА“, *Београдска операција...*, СП, стр. 38.

⁴⁰ Ј. Цвијић, *Аутобиографија...*, стр. 357.

⁴¹ Исто.

Занимљив је дио Цвијићеве бесједе у којем настоји да помогне генералу Павловићу да исправи иначе неприхватљиву оцјену о заслугама војводе Мишића у вођењу Колубарске битке. Тај човјечан поступак председника Академије био је срачунат и на то да чланови те установе буду узорци уважавања човјекове личности, ослобођени свих људских слабости у вредновању тековина других стваралаца. Он је на тај начин разувјерио самоувјереног, а у неку руку и неодмјереног генерала Павловића да је, величајући сувише моћ командовања, негирао и своје схватање о снази моралних чинилаца српског војника: „У данашњем приступном предавању открили сте нам један свој нов, филозофски начин гледања на победе. По вашем последњем чланку у 'Књижевном гласнику'⁴² могло се мислити да ви сувише силно верујете у моћ врховне команде, и услед тога њеним стратегијским потезима дајете огромну важност, пред којом све друго бледи. Можда ви нисте сасвим тако мислили, али је то био утисак вашег начина разматрања и ваших закључака. По данашњој беседи видимо да ви тако не мислите. Може рад врховне команде бити првокласне вредности – као што је био у главним цртама рад наше Врховне команде – па опет не дати оне величанствене победе. И зато ви с правом говорите о моралним и психичким елементима: о психичкој кризи, о душевној узбурканости, о моралној сондажи и о нашем народном карактеру, који се у овим великим моментима најбоље открио. Ви сте тиме дирнули основни узрок свега славнога што се догодило, и нема сумње да ће се у студијама које се буду бавиле о нашим великим ратовима и њиховом резултату, данашњој нашој великој држави на те узроке обратити највећа пажња.“⁴³

Осјећајући у српској војсци врховног чиниоца у остварењу националних идеала и задатака, Српска краљевска академија је учавала бујношћу изданака младог и здравог покољења. У њему је она видјела снагу старог стабла и његову моћ да се разграна и расцвјета љепотом младости, из чије крви је и поникло. Устанички замах с почетка 19. вијека подарио је српску војску низом покољења врсних ратника, који су завјет својих предака крунисали успјесима на бојном пољу током читавог низа великих и крвавих ратова, нарочито почетком 20. вијека. У основи свега тога Цвијић је видио здравину моралне и духовне средине, из које се развила „она сјајна фаланга српских официра с којом смо ушли у рат 1912. године, одличне војне спреме, високих моралних особина, чији је патриотизам био бескрајан“.

Завршавајући своју поздравну бесједу новом академику, Јован Цвијић је нагласио чињеницу да Академија наука не тражи од својих научника само научне успоне и домете. Њен избор се односи и на моралне чиниоце оних којима се та висока научна установа обнавља и подмлађује. Исказујући своје поштовање новом члану, Академија је, посредно, указала и на вриједност средине која га је одгојила и

⁴² Мисли се на „СКГ“ књ. III, бр. 1, стр. 27, и бр. 2, стр. 126.

⁴³ Ј. Цвијић, *исто*.

образовала: „У данашње материјалистичко и пометено доба вреди истаћи једну вашу моралну особину. Као што сам поменуо, изабрали смо вас за академика као представника научног духа и научне методе у војсци. Али ми вас не бисмо изабрали да сте ви, показавши те особине и добивши на основу њих велики социјални положај и значај ради личне користи, или ради расипања државне имовине на неки други начин. Тада бисте толико исто штетили колико сте на основу првих особина користили, јер бисте кварили морал свога народа, нарочито што сте тако угледан његов представник. Академије наука су, истина, на првом месту научне, али, осим тога, и националне институције, које не могу занемарити морал своје земље.“⁴⁴

Указујући на вриједност војнонаучног рада генерала Павловића, академик Цвијић је истакао да је он „помогао да уопште победе принципи правде и слободе. У њему нема ни трага од лично-материјалистичких тежњи“. Тако је и Краљевска југословенска војска, као некада српска, обогатила нашу академију наука својим најбољим представником.

Вјеран идеалима традиције својих великих претходника

Генерал и академик Живко Павловић типичан је примјер успона и развоја многих наших великана 19. вијека. Оно што српском народу нису омогућивали мирни и дугорочни процеси развоја, чинили су својим великим узлетима даровити појединци. Марљивим и упорним радом они су прескакали огромне временске размаке, досежући за кратко вријеме оне висине духа и напретка које су многи европски народи били већ одавно стекли. Војска је веома често била уточиште и ухљебљење сиромашног, али бистрог и надахнутог подмлатка, који је у њој налазио своје идеале и могућност сопственог исказивања и доказивања. Њихов развој заснивао се на духовном узнесењу ка идеалима националног епа и мита, марљивости и скромности, али и велике спремности на жртву. Упорност, коју је српски војник исказивао у свим приликама, проистицала је из његове логике живота. Лијепо је то растумачио војвода Мишић једном свом страном колеги: „Цео наш официрски кор регрутује се из народа – великом већином из сељачког становништва – и као такав врло добро познаје навике својих војника. Не обраћајући много пажње на личне удобности, а настојећи да са што већим успјехом заврши своје послове, који су им пречи од свега, они су се толико очеличили да све те тегобе врло лако и без гунђања подносе.“⁴⁵

Управо захваљујући таквом схватању животних прилика и путева, српски су официри знали да послјије неколико сати напорног јахања сједну за сто и баве се науком. У таквим условима, за њих је то био одмор. Они су тако урањали у прошлост свог националног бића, те

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Живојин Мишић, *Моје успомене*, Београд, 1969, стр. 273 и 274.

спознавали оне тајне и загонетне путеве који су водили ка будућности, и настављали њиховим правцима. Откривали су, тако, и велике празнине у култури свога народа, те су их упорним радом попуњавали и обогаћивали.

Генерал Живко Павловић је посебно занимљив случај у Српској краљевској академији. Они његови претходници који су за своје заслуге примани у ту највишу научну установу нису тиме били почашћени као војници, већ као научни дјелатници у другим областима знања. Живко Павловић је први српски официр који је за успјехе у стварању и развоју наше војне мисли примљен у ту високу научну установу. И не само да је први, него, на жалост, и посљедњи. Чинећи то, Српска краљевска академија је удостојила српску војну науку својим високим признањем. Та одлука се заснивала на способности и мудрости нашег ратника да мањим снагама савлада бројнијег противника. Надбити јачега на бојном пољу за српског војника је значило, првенствено, надмудрити силу и претворити је у ништавило. Та духовна величина уздизала се високо изнад стратегије и тактике, које су се изучавале у војним академијама. Оно што се није могло учинити силом, узвраћало се јачином духа и мишљења.

Припадник српске војничке властеле

Деветнаести вијек, у којем је с муком настајала српска држава, подарио је нашој новијој историји многе врсне војнике, који се знањем, духом, образовањем и етиком с правом могу удостојити назива *српска војничка властела*. Мада су им, готово свима, етнички коријени дубоко у сељачком слоју, они су мноштвом сјајних одлика заблистали у националној историји и култури. Високом отмјеношћу и узнесењем духа, изравнали су се с многим европским војсковођама, а етиком и човјештвом на бојном пољу, у много чему су их високо надмашили.

Један од часника наше националне војничке епике је и генерал Живко Павловић. У његовом животном путу лако препознајемо животописе и судбине многих његових савременика. И, ма колико да је било тешко уздићи се над великим именима наше војне историје, генерал Живко Павловић се издвојио аналитичким и научним приступом у војничком расуђивању. Географски предјели ратишта за њега су били источници, којима је напајао и провјеравао богато надахнуту војничку мисаоност. Као некада Иларион Руварац у писању историје, Живко Павловић се у војној науци ослањао на документе и њима потврђивао истинитост свог излагања. Можда је због тога његова истина сувише опора за народ, који је више био склон да вјерује миту и епском казивању. Управо из тих разлога би требало да савремени истраживачи проуче његово тумачење многих догађаја и људи, о којима су старији размишљали и закључивали другачије. Немамо права да превиђамо чињеницу о његовој научности, због које су му била и отворена врата Српске краљевске академије. Не можемо казати ни то да га је неко од његових сљедбеника и потомака порекао или оспорио.